

Lužické a Žitavské hory

Jednotky SOS ve Šluknovském výběžku v roce 1938

Napsal PaedDr. Jindřich Marek

...Pro rozlehlost úseku a velmi obsáhlou tajnou korespondenci, kterou musí velitel SOS osobně konati (nemá přiděleného důstojníka), nemůže konat tak často prohlídky. Stravování je dobré, ale pár družstev je vzdáleno příliš od osad. Ubytování: 16 družstev žije pod stany, ostatní jsou ubytována v budovách, srubech či dřevěných boudách.

Príslušníci jsou již značně vyčerpaní. Směna za ně není. Počasí je špatné a družstva mají malé počty. Převážně jde o finanční stráž. Příčinou vyčerpání je neustálé střídání cyklu - 8 hodin služba - 8 hodin pohotovost a 8 hodin odpočinek. Kromě toho jen 1x za 8-9 dní (podle počtu členů v družstvu) se mohou příslušníci SOS převléci, vykoupat a vyřídit osobní věci...

(Úryvek ze situační zprávy velitele praporu SOS Liberec ze dne 25. července 1938)

*Na našich hranicích stojí stále stráž,
nečekej Adolfe, nás se nedočkáš!
Nečekej, jdi už spát, nech si o nás zdát.
Přijď Adolfe časně zrána, uvítá tě z děla rána,
budem maširovat.*

*Pojď s námi Ádo zlatý maširovat,
ať také něco užiješ,
až budou bomby z nebe padat,
ať také jednu dostaneš.*

*Dostaneš ji do hlavy, žádný ti ji nespraví,
pak bude celá třetí říše koukat, jak umí Češi bojovat.*

*Dostaneš ji ze dvou stran, poženem tě za Jordán,
pak bude také Mussolini koukat, jak umí Áda utíkat...*

(Úryvek z oblíbené písně příslušníků SOS ve Šluknovském výběžku, kterou zpívali na nápěv vojenského šlágru "Pojď s námi, holka zlatá, mašírovat".)

Následující text, který je fragmentem autorovy připravované obsáhlé publikace Hraničářská kalvárie, si klade za cíl seznámit čtenáře alespoň stručně s třemi nejdůležitějšími momenty ze života pohraničních jednotek Stráže obrany státu (SOS) ve Šluknovském výběžku v tragickém roce 1938:

1. zaujetí bojové pohotovosti jednotek SOS v noci z 20. na 21. května 1938,
2. nástin rozpadu sestavy jednotek SOS ve Šluknovském výběžku 22. září 1938, který byl způsoben zprávami o kapitulaci Hodžovy vlády a zradou všech tří okresních hejtmanů a velitele roty SOS Varnsdorf četnického nadporučíka Jansy,
3. charakteristika činnosti zbytků jednotek SOS před linií lehkého opevnění strážního praporu XXII ve dnech od 23. září do 3. října 1938, kdy po mnichovském diktátu začal jejich ústup na demarkační čáru (= nové hranice zmrzačené republiky).

Vzhledem k výše uvedené skutečnosti zde proto není rozváděna příprava, výcvik, úkoly a charakter jednotek SOS, ani zde nejsou popisované události zasazovány do širšího politického kontextu tohoto období. Rovněž zde nejsou popsány operace čs. armády před linií lehkého opevnění, přestože např. známý výpad I. praporu pěšího pluku 47 na Varnsdorf 23. září 1938 podporovalo na pravém křídle ve směru Nová Huť - Lesná - Dolní Podluží několik družstev SOS z předchozího dne rozbité 3. roty SOS Varnsdorf. Nedostatek místa zde také neumožňuje detailní rozbor konfliktů mezi veliteli SOS a čs. armády po 22. září - především potom skandální nepochopení situace hraničářských jednotek po Mnichovu ze strany velitele mobilizační 3. pěší divize brigádního generála Františka Jelínka v hlášení "Armáda 1938", které sepsal 13. února 1939.

V noci 20. května 1938 jsem měl službu na celnici u hranic. Náhle jsem byl odvolán na naše oddělení finanční stráže. Nevěděl jsem, co se děje. Cestou na mne někdo na ulici zvolal: "Stůj, heslo!". Říkám překvapeně: "Tady je hlídka finanční stráže. Co se děje?". Přede mnou se objevil místní český učitel ve vojenské uniformě s puškou se vztyčeným bodákem...

Na Bundeshöhe (kóta 414 - pozn. JM) nad městečkem zatím již naši budovali bojové stanoviště SOS. V boudě, v starém kuželníku, si udělali pryčny, ve stráni zakopali kulomet a rouru od kamen v křoví zamaskovali z hecu jako polní dělo. Největší změny nastaly ráno. Henleinovci. Moc je to zaskočilo. Chodili nejistí jak zmoklé slepice. Kdepak byla jejich obvyklá zpupnost. Najednou dokonce všichni uměli i česky...

(Ze vzpomínek bývalého dozorce finanční stráže v Dolní Poustevně Josefa Mately)

Po vyhlášení poplachu jsme my ženatí finančníci poslali ihned své rodiny do vnitrozemí. Z toho jsme měli potom ovšem velké nepříjemnosti u nadřízených úřadů! Že prý děláme paniku, evakuaci rodin prozrazujeme pohotovost atd. Fakt, že manželky důstojníků a vyšších státních úředníků byly také evakuovány, nikoho ale nezajímalo. My měli být obětním beránkem. Nikoho již ale nenapadlo, že starostí o rodinu v bojovém pásmu se snižuje naše akceschopnost, protože nacisté či henleinovci mohli naše ženy a děti použít jako rukojmí...

(Ze vzpomínek bývalého vrchního respicienta finanční stráže v Rožanech u Šluknova Václava Loudy)

V noci z 20. na 21. května 1938, kdy československá vláda poprvé v roce 1938 vyhlásila pro strážce hranic bojovou pohotovost na celém území republiky, patřil prapor SOS Liberec mezi 30 praporů Stráže obrany státu, které byly zřízeny v říjnu 1936 ve všech pohraničních oblastech tehdejší republiky. Jeho velitel, podplukovník pěchoty František Kruliš, neměl lehkou velitelskou pozici. Obvod jeho praporu, který měl 10 rot se 119 družstvy SOS (č.51 - 170), zahrnoval totiž tehdejší politické okresy Šluknov, Rumburk,

Varnsdorf, Česká Lípa, Jablonné v Podještědí, Dubá, Mělník, Mnichovo Hradiště, Turnov, Liberec, Frýdlant a Jablonec nad Nisou.

Páteří jeho praporu z řad jednotlivých složek SOS (finanční stráž, četnictvo, státní policie, vojenské posily) byli příslušníci finanční stráže na 51 odděleních FS. Řídit činnost družstev deseti rot od Jetřichovic až po Harrachov jen písemně, s pomocí nespolehlivého telefonu či motospojky nebyla žádná maličkost, i proto, že "štáb" pplk. Kruliše se pohyboval v počtu 3-5 mužů. To vše podtrhoval fakt, že do bytu pplk. Kruliše (vzdáleného 3 km od velitelství praporu v budově libereckého okresního úřadu) nebyl přes časté urgencye zaveden telefon. Místo toho však v květnu 1938 některá družstva SOS obdržela poštovní holuby z mateřského holubníku libereckého pěšího pluku 44...

Největším velitelským problémem bylo potom samozřejmě vzhledem k umístění velitelství praporu velení nad jednotkami SOS na vzdáleném levém křídle ve Šluknovském výběžku. Výběžek byl rozdělen do tří rotních obvodů. Západní část za linií Hraniční vrch - Botzen - Špičák zajišťovala 1. rota SOS Hanšpach (dnešní Lipová) pod velením inspektora FS Františka Plška, který v době pohotovosti měl velitelství na četnické stanici ve Velkém Šenově. Rotu tvořila družstva SOS č. 51 - 60 v Brtníkách, Mikulášovicích (2), Vilémově, Dolní Poustevně (2), Lobendavě, Severní, Lipové a Velkém Šenově.

Střed výběžku střežila 2. rota SOS Rumburk s velitelem inspektorem FS Čenkem Uřešem, který měl stanoviště na radnici v Krásné Lípě. Jeho rota měla 12 družstev (č. 61 - 72), které tvořili příslušníci SOS ve Šluknově (2), Rožanech, Fukově, Království, Jiříkově (2), Filipově, Aloisově, Horním Jindřichově a Rumburku (2).

Zbývající část, zahrnující varnsdorfský okres a prvky SOS z Krásné Lípy spadala pod 3. rotu SOS četnického nadporučíka Jansy. Šlo o družstva č. 73 - 80 z Krásné Lípy, Studánky, Dolního Podluží a Varnsdorfu, která v době pohotovosti zesilovala mobilizovaná družstva SOS až z Mělníku, Mimoně a České Lípy (č.145-147).

Levým sousedem "výběžkové sestavy" SOS bylo 35. družstvo SOS Jetřichovice z litoměřického praporu. Družstvu velel vrchní respicient FS Antonín Foret. Šestnáct mužů vrchního respicienta Františka Duška z družstva

SOS z Lesné na bojovém stanovišti ve výšce 750 metrů nad mořem u hraničního kamene 3/14 poblíž vrcholu Luže asi 300 metrů od hranic v improvizované chýši v mlze, dešti a ranních mrazících v květnu 1938 patřilo již k 4. rotě libereckého praporu SOS a tvořilo potom pravého souseda hraničářů ze Šluknovského výběžku.

Výběžkové rotý po vyhlášení bojové pohotovosti kromě budování zátarasů na komunikacích, střežení hraničních přechodů a bojových úkolů v předem vybraných ohniscích obrany měly na starosti i několik objektů, určených k zničení pomocí výbušnin. Jejich destrukcí se měly značně narušit manévrovací možnosti nacistické armády v předpolí linie opevnění čs. armády v Lužických horách.

Největším problémem při vybavení zdejších jednotek SOS v květnu byl nedostatek pušek, kdy si pplk. Kruliš musel vypůjčit 100 pušek vz. 24 od pěšího pluku 44, protože čerstvě přijatí příslušníci finanční stráže přicházeli v oněch dnech na svá nová služební působiště vinou nadřízeného ministerstva financí většinou beze zbraní!

Jednotky SOS ve Šluknovském výběžku přesto svůj první těžký úkol zvládly v mezích svých možností opravdu rychle. Například četa SOS z Krásné Lípy obdržela rozkaz k pohotovosti 21. května 1938 v 01.00 hod. Stáhnutí běžných strážních služeb finanční stráže, svolání, vystrojení a vyzbrojení vojenských posil z řad záložníků, kteří bydleli až 3 km od sebe, a zaujetí 10 km vzdáleného bojového stanoviště u hřbitova v Jiřetíně bylo dokončeno v 04.30 hod. Celý uzávěr Šluknovského výběžku před linií lehkého opevnění, včetně podminování určených mostů a hrází, byl ukončen o deváté hodině ranní¹⁾.

V Brtníkách střežilo družstvo SOS č. 51 respicienta FS Josefa Brože 116 kg trhavin adjustovaný 42 metrů dlouhý železniční most nad státní silnicí Mikulášovice - Rumburk. Družstvo SOS č. 54 respicienta Karla Havla ve Vilémově odpovídalo potom s pomocí 115 kg trhavin za případné zničení silničního nadjezdu a 190 m dlouhého železničního viaduktu. Zvláště zničení druhého objektu, podminovaného dozorcem FS Bohuslavem Brýdlem, by nacisty jistě nepotěšilo.

V Lobendavě družstvo SOS č. 57 bojově sice zajišťovalo především hraniční přechod u celnice, ale uprostřed obce mělo tzv. roznětovou hlídku respicienta

FS Josefa Holavy, která střežila 180 kg trhavin podminovaný silniční most. Na silnici Sohland - Šluknov střežili rožanští hraničáři z družstva SOS č. 62 dokonce dva silniční můstky na silnici od hranic ke Šluknovu - oba plné 240 kg výbušnin. Jejich kamarádi ze šluknovského družstva SOS č. 63 připravili se 100 kg trhavin za pomoci vojenských ženistů k výbuchu silniční most u šluknovského koupaliště.

Stejný úkol splnili se stejným množstvím výbušnin i příslušníci družstva SOS č. 65 z Království poblíž železniční zastávky Valdek. Další podminovaný objekt, železniční podjezd na silnici Neugersdorf - Rumburk střežilo družstvo SOS č. 69 z Aloisova.

Mnoho dalších objektů bylo připraveno k explozi v samotném předpolí linie lehkého opevnění čs. armády a na jejich ostraze se podílely tzv. roznětové hlídky SOS i čs. armády²⁾. Mimo to již delší dobu byly na všech důležitých hraničních přechodech dobudovány stálé ženíjní prostředky: pancéřové závory v železobetonových blocích s výhybnými zídkami a zabetonovanými kolejnicemi po stranách, vedlejší přechody v lesích potom zatarasily traverzy zalité v betonu.

Úkol tří rot SOS ve výběžku po zaujetí pohotovosti byl tedy jasný: střežit státní hranice a v případě útoku německé armády proti Československu na vybraných stanovištích vést určitou dobu obranný boj na zdrženou a při ústupu zničit adjustované objekty na komunikacích. To vše mělo, za předpokládaných vysokých ztrát družstev SOS, zastavit krátce wehrmacht, aby mohla československá armáda zaujmout bojovou pohotovost ve svém hlavním obranném pásmu. Zbytek příslušníků SOS potom mohl ustoupit po předem naplánovaných ústupových cestách za linii armádního opevnění, kde měli být zařazeni do její bojové zálohy.

Ústup družstev SOS ze Šluknovského výběžku však byl víceméně jen teorií. Výběžek byl pastí, z které uniknout bylo velice těžké. Otázkou zůstával také přesun přes linii opevnění. Uzavírací palba kulometů z pevnůstek a přehradná palba děl a minometů v případě přilnutí německé armády k linii opevnění by byly dalšími překážkami i pro ustupující hraničáře ze ztracených vart u Studánky, Fukova, Brtníků, Lobendavy či nejvzdálenějšího Severní. Přesto "sosáci", jak se tehdy často familiárně říkalo příslušníkům SOS, brali v drtivé většině svůj hořký úděl odpovědně a byli ochotni se plně obětovat

pro splnění svých náročných úkolů. Všechny tyto přímočaré vojenské plány však prakticky vůbec nepočítaly s henleinovskou pátou kolonou³⁾ stejně jako s nerozhodným politickým chováním československých vládních orgánů. Květnovou pohotovostí byla navíc dosud přísně utajovaná sestava SOS ve Šluknovském výběžku zákonitě rozkryta.

K 18. červnu 1938 potom došlo k částečnému odvolání pohotovosti a k 20. červnu 1938 byla do civilu propuštěna většina vojenských posil SOS. Již dříve byla převedena značná část četnictva zpět k rezortní bezpečnostní službě, protože zeslabením četnických stanic na minimální počty byly pohotovostí SOS paradoxně uvolněny ruce henleinovcům v obcích a městech. A tak pohotovost dále drželi prakticky již jen příslušníci finanční stráže. Jejich nesnadnou službu v polních podmínkách ztížil i fakt, že výnosem ministerstva vnitra z 2. července 1938 přestala SOS podléhat ministerstvu národní obrany a přešla opět do "mírové" pravomoci ministerstva vnitra. S tím přichází i řetěz stále více demoralizujících nařízení a rozkazů, usnadňujících rozvratnou činnost henleinovské páté kolony. K obnově bojové pohotovosti všech příslušníků SOS potom došlo až 14. září 1938. V těchto rozhodujících okamžicích po mnoha týdnech vyčerpávající pohotovosti však dopadly navíc na obětavé hraničáře další nečekané údery, proti kterým nedostali odpovídající možnost protiúderu...

Když začal v Praze všesokolský slet, jela tam také delegace sokolů z Dolní Poustevny. Když projížděl vlak s nimi kolem našeho strážního stanoviště, podařilo se kolegovi Ornetovi za pomoci tyče dostat do vlaku kytici s lístkem "Hraničáři zdraví Prahu."

Když za několik dní se večer v rozhlase ozval pozdrav "Sokolský slet zdraví věrné hraničáře na Šluknovsku!", bylo to pro nás krásné povzbuzení, útěcha i vědomí, že i v Praze o nás vědí. Jinak to však bylo podivné léto, které nevěstilo nic dobrého.

S přicházejícím létem však také opět stouplо sebevědomí henleinovcům. Nám příslušníkům družstva SOS ve Velkém Šenově začali provokativně zakazovat koupání v rybníce. Po Češích se prý koupat nebudou. Vrcholem jejich

zhovadilosti byl incident před šenovským zelinářstvím, kde ordneři poplivali v kočárku mého jednoletého syna! Vzpomenu si na to vždy, když někdo z našich lidí začne diskutovat o přísném odsunu "nevinných" Sudeťácků zлыми Čechy po roce 1945...

(Ze vzpomínek respicienta finanční stráže Antonína Fukárka)

Do Varnsdorfu jsme na oddělení finanční stráže Varnsdorf VII přišli v šestatřicátém roce. Dva roky tam uběhly jako voda a potom přišlo září 1938. Bylo mi jedenáct let a než jsme odtud s maminkou a malou sestrou museli utéct, zůstalo mi v paměti několik dramatických obrazů.

Vzpomínám si na napjaté tváře financů u rádia, které hlásilo, že všude v pohraničí je klid. Před naší celnicí však zatím řval obrovský zpola ozbrojený dav henleinovců s pochodněmi, bubny a pišťalami. Táta tehdy přinesl s dozorci Kozlem a Bernardem do obývacího na stůl lehký kulomet a hlaveň zasunuli do škvíry dřevěných žaluzií.

Tenkrát to ještě skončilo jen kraválem, ale o deset dní už henleinovci zavraždili dva tátovy podřízené Jana Teichmana a Václava Kozla. Mirka Bernarda vážně postřelili a zajali.

Táta potom s dalšími svými kluky z finanční stráže provedli z Lužických hor odvážný výpad do henleinovci obsazeného města a Bernarda i s jeho statečnou ženou osvobodili. Takové kousky mu však nemohli náckové odpustit a tak můj táta pozdější nacistickou okupaci zákonitě nemohl přežít..."

(Ze vzpomínek Františka Marvana, syna inspektora FS, který v roce 1943 zemřel na následky nacistického trýznění.)

Známý Hitlerův rozhlasový projev 12. září 1938 coby signál pro masové výtržnosti henleinovců a jejich pokus o puč v českém pohraničí, na které musela československá vláda reagovat 15. září vyhlášením stanného práva i pro tehdejší okresy Šluknov, Rumburk a Varnsdorf, ukázaly jednotkám SOS v plné nahotě jejich takřka bezvýchodnou situaci.

To nejhorší však přišlo ve středu 21. září 1938 odpoledne, když pražský Radiojournál oznámil, že československá vláda agrárního premiéra Milana Hodžy přijala na základě nátlaku "spojenecké" Velké Británie a Francie hitlerovské požadavky na odstoupení rozsáhlých pohraničních

oblastí ve prospěch nacistického Německa!

V Praze a v některých dalších velkých městech českého vnitrozemí vypukly sice masové demonstrace nesouhlasu, které vedly nakonec k rychlému odstoupení vlády, ale v izolovaném Šluknovském výběžku zůstali demoralizovaní a vyčerpaní hraničáři z jednotek SOS bez potřebných informací při trvalé platnosti striktních rozkazů ministerstva vnitra, zakazujících použití střelných zbraní proti henleinovcům i vojenskou pomoc při znovuobsazení ztracených celnic a četnických stanic blízko hranic.

Henleinovci, zformovaní na německém území do jednotek tzv.

Sudetendeutsche Freikorps, sice ráno ve čtvrtek 22. září 1938 granáty napadly celní úřad Varnsdorf II a v labyrintu Labských pískovců přepadli v úseku Černá brána družstvo SOS č.61 (šluknovští četníci a vojenské posily SOS od dělostřeleckého pluku 104), při čemž vážně zranili dva české vojáky, ale již během dopoledne změnili taktiku a proti demoralizovaným a nedostatečně informovaným družstvům SOS vystoupili s účinnější formou masových demonstrací s pomocí zfanatizovaného civilního obyvatelstva.

Za této situace začali navíc s henleinovci ochotně spolupracovat všichni tři nejvyšší českoslovenští státní úředníci - okresní hejtmani. Nejagilnější z nich byl hejtman ve Šluknově JUDr. František Machek, který se například osobně zúčastnil likvidace stanovišť SOS v Rožanech a u šluknovského koupaliště, kde donutil v doprovodu houfu ozbrojených henleinovců z pozice svého úřadu příslušníky SOS ke kapitulaci. Jeho aktivita šla ještě dále, když telefonoval veliteli roty SOS Rumburk a žádal ho, aby stáhl své jednotky z hranic. Za to se mu dostalo od šluknovských henleinovců děkovného dopisu. Po návratu do Prahy byl potom tento jasný zrádce povýšen na vrchního radu politické správy a zaměstnán na prezidiu zemského úřadu. Za nacistické okupace se ovšem Machek přihlásil, ač syn české matky, k německé národnosti a přidal definitivně k nacistům⁴⁾...

Dalším renegátem v českém táboře ve Šluknově se stal i přednosta státní policejní expozitury Weis, člen Národní jednoty severočeské a místopředseda místní organizace republikánské (agrárnícké) strany, který se dal henleinovcům k dispozici s tím, že je prý Němec z Brna. V klidných dobách Masarykovy republiky to ovšem "český hraničář" Weis zřejmě nevěděl...

Varnsdorfskou rotu SOS potom paralyzoval její velitel četnický nadporučík

Jansa, který se po Mnichovu stal příslušníkem říšskoněmeckého četnictva. Výsledky činnosti těchto zrádců byly katastrofální...

Z 1. roty SOS bylo i s velitelem roty zajato a do Německa odvečeno 149 mužů (61 příslušníků finanční stráže, 7 četníků, 46 záložníků a 35 vojenských posil SOS z řad aktivních vojáků) a z výběžku za linii lehkého opevnění čs. armády se podařilo uniknout za dramatických okolností, zpravidla bojem, jen torzu družstev SOS z Brtníků, Dolní Poustevny, Velkého Šenova a jednomu příslušníkovi finanční stráže z Lobendavy.

Podobná situace byla i u 2. roty SOS, kde bylo i s velitelem roty zajato 80 mužů (41 příslušníků finanční stráže, 4 četníci, 28 záložníků a 7 vojenských posil SOS z řad aktivních vojáků). Pod ochranou zbytku rumburského III/42. praporu se sice podařilo z výběžku ustoupit družstvům SOS z Aloisova, Filipova, Rumburku a Jiřikova, zajato však bylo na hranicích izolované družstvo SOS v Horním Jindřichově a do pásma linie lehkých opevnění v Lužických horách se podařilo po dramatickém ústupu uniknout jen torzům družstev SOS ze Šluknova, Fukova, Království a trojici příslušníků finanční stráže z Rožan.

Zde stojí za zmínku pro ilustraci poměrů ve výběžku i zánik pětičlenného velitelství roty SOS, které bylo umístěno na náměstí uprostřed tehdy téměř sedmitisícové Krásné Lípy. Velitel roty inspektor FS Čeněk Ureš byl onoho dne zrádcem Jansou úmyslně informován, že ve Varnsdorfu je klid.

Zůstal proto zatím na svém stanovišti s telefonistou dozorcem FS Václavem Plačkem, svým řidičem z řad vojenských posil SOS a četnickými strážmistry Františkem Dočekalem a Václavem Profousem. Ve 12.30 dostal navíc slib z linie lehkého opevnění, že dostane pomoc dvou tanků, popřípadě ho vezme v ochranu oddíl z rumburské posádky. O půl hodiny však začali Ureš s Plačkem pro jistotu pálit tajné spisy. To již byla radnice na náměstí obklíčena stovkami zfanatizovaných henleinovců, mezi kterými byly vidět i uniformy německých SA! Brzy na to vnikli ozbrojení ordneři a SAmani do budovy a pěti příslušníků SOS zajali.

U 3. roty SOS bylo zajato 78 mužů (27 příslušníků finanční stráže, 10 četníků, 37 záložníků a 4 vojenské posily SOS z řad aktivních vojáků). Kompletně byla zajata družstva SOS č. 73 ve Studánce (18 mužů) a č. 75 na celnici Varnsdorf II (24 mužů). Zranitelná byla zvláště družstva SOS

č. 145 - 147 z České Lípy, Mimoně a Mělníka. Ta spolu s četnickým pohotovostním oddílem ze Slovenska (80 mužů) byla v neznámém prostředí dobrým cílem pro henleinovce. Na rozdíl od četnického pohotovostního oddílu, který byl ve Varnsdorfu celý zajat a odvečen do Německa, se však tato družstva SOS z části zachránila ústupem k jednotkám čs. armády. Z varnsdorfského úseku ustoupila i další dvě družstva, při čemž družstvo SOS č. 76 z oddělení finanční stráže Varnsdorf VII bylo v Dolním Podluží ze zálohy napadeno henleinovci. Jejich útok svými životy zaplatili dvaadvacetiletý respicient FS Jan Teichman a osmadvacetiletý dozorce FS Václav Kozel. Další hraničář dozorce FS Miroslav Bernard byl těžce postřelen a zajat.

Bojem ustoupila na Tolštejn před nebezpečím obklíčení po čtvrté hodině i četa SOS vrchního respicienta FS Josefa Střihavky, jejíž jádro tvořila oddělení FS z Krásné Lípy a Dolního Podluží a která byla potom večer stažena na železniční stanici Jedlová, kdy jako polní stráž zanechala v sedle mezi Jedlovou a Tolštejnem 4 muže s lehkým kulometem vz.26 a granátometem, který tvořil zcela ojedinělou zbraň ve výzbroji jednotek SOS v tomto úseku⁵⁾.

Bilance "černého čtvrtku" 22. září 1938 ve Šluknovském výběžku byla neradostná. Druhý den hlásil velitel praporu SOS Liberec, že ve výběžku ztratil dokonce 432 mužů - 201 příslušníků finanční stráže, 26 četníků a 205 vojenských posil, kteří měli skončit v německém zajetí.

Teprve v dalších dnech se však konečně podařilo udělat přesnější přehled (viz uvedená bilance rot SOS a také závěrečná poznámka).

Služba polních stráží SOS před opevněním nebyla lehká. Rovněž důstojníci se o nás příliš nestarali. Naše družstvo SOS z dnešní Lesné střežilo, izolováno vysoko v lesích, prostor před pevnostkami již od května. Neměli jsme zde možnost stravování. Pouze u vojáků by to šlo, ale velitel posádky na Nové Huti tenkrát odmítl nás u nich stravovat. Vyhověl nám však kuchař. Ovšem za úplatek...

V září na Novou Hut', to jsme již byli přímo součástí armádní sestavy, jezdilo

i hodně různých "pozorovatelů". Jednou přijeli dva Angličané a vymohli si návštěvu území před linií armády. Byl jim přidělen jako průvodce dozorce Štěpán Horáček z našeho oddělení.

Byl to dobrý voják, ale rozhodl se pověstně klidné Angličany připravit o klid. Zavedl je do prostoru pod palbou Freikorpsu, odkud se odplížili až za soumraku. Konečně mohli páni z Anglie vidět, co je to české pohraničí... (Ze vzpomínek bývalého dozorce finanční stráže Františka Ptáčníka)

Ráno v sobotu 1. října 1938 nás na polní stráži u železničního strážního domku u Rybníště přepadl silný oddíl sudeťáckého Freikorpsu. Přijel na třech nákladních autech. Ordnerů bylo alespoň padesát. Nás bylo deset, financové z Království a Šluknova. Větší část našeho družstva byla za drážním domkem, menší část byla na druhé straně silnice. Náš kulomet donutil útočníky, aby se kryli. Poschovávali se za auta, do příkopu nebo za domky ve vesnici. Jejich palba, třebaže nebyla příliš přesná, stále sílila. Vybuchly první ruční granáty, naštěstí však daleko od domku, kde jsme byli ukryti.

Náš kulometčík nedovolil, aby se přiblížili. Dávky střel kropily silnici, odrážely se od patníků, bzučely jako čmeláci a rozbíjely na střechách krytinu. Tloukly do zdí jako zobáky datlů. Bylo jisté, že se příliš dlouho nemůžeme bránit.

Doufali jsme, že nám přece jen někdo přijde na pomoc. Střelbu museli slyšet v nedaleké Chřibské, kde byli naši vojáci a jeden tank. Část oddílu ordnerů přeběhla silnici a nebezpečně postupovala. Náš velitel vrchní respicient Valenta dal proto povel k ústupu. Vyběhli jsme z domku. Náš přechod přes silnici kryl kulometčík posledním zásobníkem. Mezi domky jsme měli ustupovat do Chřibské. Jenže Vašek nemínil opustit svou milovanou zrekvírovanou dodávku. Protože mašina špatně chytala na startér, zavolal, abych mu trochu z kopce zatlačil.

Opřel jsem se vzadu do korby auta, ale vedla mé hlavy sekla střela do dřeva, druhá zazvonila o kov někde dole. Zapomněli jsme však, že jsme založili kola velkými kameny. Na odstranění nebyl čas. Vykřikl jsem na Vaška, aby zmizel a sám jsem se skulil do příkopu...

(Ze vzpomínek spisovatele a bývalého dozorce finanční stráže v Království u Šluknova Františka Frýdy)

Skupina českých železničářů, opravujících v pátek 23. září 1938 v devět hodin dopoledne henleinovci zničenou trať v lesích nad Chřibskou, se lekla, když se před ní objevilo s puškami v rukou pět přízraků v zablácených a potrhaných uniformách finanční stráže.

Pět neoholených a nevyspalých pomocných dozorců FS z Fukova, zbytek družstva SOS č. 64, stále ještě nechtělo věřit, že jejich strádání skončilo. Po dvoudenním odpočinku na vojenském velitelství v České Lípě, kam byli odsunuti vlakem, již další den nastupují fukovští hraničáři dozorcí FS Frantes, Nejdl, Polák, Vacek a Vajnar v předpolí linie lehkých opevnění u Křížového buku jako polní stráž...

Po vyčerpávajícím a dobrodružném nočním pochodu dorazilo v deset hodin ráno 23. září do Chřibské, kterou před dvěma hodinami osvobodil z rukou henleinovců I. prapor pěšího pluku 47 spolu s asistenčními četami pěšího pluku 42, také sedm posledních příslušníků družstva SOS č. 65 z Království. Zatímco desátník František Steinbach (v civilu poštmistr z Království) pomohl rychle vojákům opravit místní rozbitou telefonní ústřednu, respicient Karel Nepovím našel při holení na radnici pod stoly ukryté celé obecní zastupitelstvo, původně plánující uvítání německé armády...

V šest hodin odpoledne 23. září prošla řetězem hlídek linie lehkého opevnění u Křížového buku hrstka vyčerpaných příslušníků SOS. Šlo o zbytky družstev SOS č. 60 (Velký Šenov) a 63 (Šluknov) a trojici příslušníků FS z Rožan, které přinesly v horečkách blouznícího postřeleného záložníka desátníka Jana Pechu, železničáře z Velkého Šenova. Zvláště dozorcí FS Novotný, Ornet, Stránský a četnický strážmistr Vávra by v případě zajetí byli pro henleinovce vítanou kořistí. Den předtím totiž měli podíl na tom, že jejich družstvo napadené henleinovci u Brtníků v boji zastřelilo (především zásluhou kulometu Oldřicha Novotného) 5 henleinovců a 3 vážně zranilo⁶⁾...

K ránu 24. září se do Jedlové dotrhmácelo 12 příslušníků finanční stráže a 3 vojenské posily SOS s jedním lehkým kulometem vz. 26. Torzo družstva SOS č. 55 z Dolní Poustevny, které bylo na ústupu ze Šluknovska, protkaného několika přestřelkami, zhruba čtyřicet hodin, se mohlo konečně umýt

a najíst...

Zbytky jednotek SOS po úniku ze Šluknovského výběžku byly v pásmu lehkého opevnění na Nové Huti a Křížovém buku rychle zařazeny do nové sestavy SOS o dvou slabších rotách, která se tentokrát stala řídkým řetězem ztracených vart před linií železobetonových pevnůstek čs. armády.

V praxi to znamenalo držet stráž v "zemi nikoho" několik kilometrů před postavením armády bez jídla, s několika náboji, ručním granátem a bez naděje, že zaskočené hlídce přijde někdo na pomoc. Spoléhat mohli hraničáři opět jen sami na sebe. Navíc museli absolvovat téměř denní dlouhé a nebezpečné pochody "zemí nikoho" ze stanoviště na velitelství useku a zpět.

Rotě SOS Křížový buk velel inspektor FS Václav Vácha, rotě SOS Nová Hut' (krycí jméno Žižka) potom velel inspektor FS Adolf Marvan.

Strážní sestavu roty SOS "Žižka" ve dnech 24. září - 3. října 1938 nám prozrazuje válečný deník 15. roty pěšího pluku 42 (3./XXII rota): "Od 24.IX. na telefonický rozkaz Boženy (pěší pluk 42 - pozn. JM) mělo býti hlavní obranné postavení 3./XXII roty zajištěno sledem polních stráží sestavených z družstev SOS. Vydán proto rozkaz pro postavení pěších polních stráží sestavených z družstev SOS a to: polní stráž č. 1 na vrchu Jedlová (kóta 770), č. 2 na silnici u božích muk mezi kótou 665 a 687 jižně Tolštejna, č. 3 v síle 2 družstev se 2 kulomety jako stráž průchodní na státní silnici sev. kóty 461 pod velením zástupce velitele roty SOS, č. 4 na vidlici udržovaných vozových cest západně kóty 789 (u Pěnkavčího vrchu) a č. 5 u kóty 660 (Ptačinec - státní hranice). Tyto polní stráže byly až do 3.X.1938 střídány vždy po 24 hodinách ostatními družstvy SOS, které zatím odpočívaly na Nové Huti."

Obdobná situace byla i u roty SOS Křížový buk, kde polní stráže SOS střežily především v okolí Chříbské železniční zastávku a komunikace směřující k pásmu linie lehkých opevnění. Mimo to obě roty SOS prováděly podle potřeby malými hlídkami bojový průzkum s úkolem zjistit postavení ozbrojených henleinovských tlup.

První boje před linií lehkého opevnění, jak již bylo zmíněno, prodělali někteří příslušníci SOS již 23. září při útoku ve směru Lesná - Dolní Podluží při podpoře útoku I./47 praporu na Krásnou Lípou a Varnsdorf. Také dnes již

legendární výpad oddílu SOS do henleinovci plně obsazeného Varnsdorfu z 25. září 1938 byl již popsán podrobně v několika publikacích a tak jen dodejme, že jednotce 22 mužů s 6 lehkými kulomety ve 2 osobních a na 1 nákladním autě, která osvobodila z henleinovci plně obsazeného Varnsdorfu těžce postřeleného dozorce FS Bernarda, jeho ženu a četnického nadporučíka Jansu (o jehož zrádné roli nikdo stále nic netušil) velel osobně velitel roty SOS Nová Huť inspektor SOS Adolf Marvan.

Situace jednotek SOS v armádním podřízení však nebyla vždy zcela dobrá, o čemž svědčí například poválečné hlášení vrchního respicienta FS Oldřicha Bursíka z Království, ve kterém píše, že v úseku Křížový Buk bylo možné sledovat určité protičeské nálady luďáckého charakteru u četných vojáků slovenské národnosti, které prý projevoval i velitel 2./XXII roty npor.

Vladimír Holý, který navíc vysílal do předpolí lehkého opevnění polní stráž SOS beze zbraní, kde si je vyměňovaly s vracejícími se strážemi.

Arogantní chování vůči jednotkám SOS a nechutný konflikt s velitelem 3./XXII roty škpt. Arnoštem Kotrlíkem v noci 22. září 1938 po ústupu jeho jednotky z výběžku zažil i italský legionář vrchní respicient FS Josef Střihavka⁷⁾. Přesto se příslušníci SOS nedali odradit ani těmito zkušenostmi a novou službu se snažili vykonávat s krajní odpovědností.

Svědčí o tom i svědectví varnsdorfského dozorce FS Václava Chaloupka:

"Naše družstvo odchází 25. září z Nové Huti na polní stráž. Střídání děje se v poledních hodinách. Při příchodu na stanoviště ukazuje nám velitel střídané stráže náš úsek a seznamuje nás se všemi podrobnostmi. A konečně ukazuje ústupovou cestu, vedoucí drátěnými překážkami před opevněním. Uvažujeme o své situaci a o vážnosti svého postavení, ale ani jeden z nás nejeví známky strachu. Doufáme a radujeme se, že konečně již snad ustanou předchozí rozkazy, že máme všemu nechat volný průběh a že proti ordnerům nemáme zakročovat střelbou..."

Potom však v pátek 30. září 1938 došlo k osudovému zlomu. Ten den zprvu probíhal na polních stanovištích SOS v předpolí opevnění strážního praporu XXII podle již téměř zaběhnutého scénáře - jedna přestřelka "sosáků" s oddíly Freikorpsu střídala druhou. Henleinovci při tom v těchto dnech používali často zákeřnou taktiku, kdy se v ukořistěných uniformách československého četnictva a finanční stráže přiblížili k polním strážím SOS

na dostřel a potom na ně zahájili palbu⁸⁾.

První konflikt vypukl v ranních hodinách až na samé hraniční čáře u Zadních Jetřichovic. Šestičlenná hlídka z 3. roty litoměřického praporu SOS pod vedením četaře Václava Pilného, skláře z Kamenického Šenova, zde na československém území narazila na množství německých vojáků a příslušníků SS a SA, oslavujících v místním hostinci osudovou historickou zprávu, o které ještě čeští hraničáři nic nevěděli.

Došlo k divoké přestřelce, ve které měli nacisté, podporovaní z německé strany čtyřmi těžkými kulomety, několik mrtvých a raněných. Z hlídky SOS byl trhavou střelou vážně zraněn na stehně voják Ladislav Škaloud, kterého se však jeho kamarádům podařilo za dramatických okolností dopravit do Vysoké Lípy a odtud nechat odvézt do nemocnice v České Kamenici.

K dalšímu přepadu došlo v deset hodin večer v lesích poblíž nádraží u Chřibské. Tentokrát zde naopak napadli polní stráž SOS, složenou z příslušníků finanční stráže ze Šluknova, bojůvkáři Freikorpsu. Byli však po krátkém boji odraženi.

Poslední přestřelka toho dne vypukla v Dolním Podluží, kde henleinovci v boji zranili vojíny Josefa Čapka a Josefa Masláka. Když boj stále sílil a obklíčované jednotky SOS byly napadeny i kulometnou střelbou z kostelní věže, nechal velitel jednotky SOS vrchní respicient Josef Strihavka vyhodit do povětří podminované dva mosty. Vše však bylo marné, protože o osudu českého pohraničí se již zatím v noci v Mnichově velmocensky dohodly vlády nacistického Německa, fašistické Itálie a demokratické Francie a Velké Británie!

První zpráva o mnichovském diktátu byla v pásmu praporu zachycena až v odpoledním rozhlasovém vysílání. Zdrceným vojákům i příslušníkům SOS ji definitivně potvrdil v 18.15 hod. rozkaz velitele Hraniční oblasti 33 divizního generála Františka Melichara.

Již druhý den 1. října 1938 vydalo velitelství pěšího pluku 42 rozkaz k evakuaci lehkého opevnění s tím, že následujícího dne měly z úseku strážního praporu XXII (nyní IV. praporu p. pl. 42) odjet do České Lípy minometná a kanónová četa a měla také začít demontáž "ježků" a dalších ženijních překážek na komunikacích. Ústup z úseku měly zajišťovat, jak jinak, jednotky SOS.

Téhož dne v 11.00 hod. zde také došlo k jednomu z posledních bojů jednotek SOS s henleinovci, kteří napadli desetičlennou polní stráž SOS u Rybníště (viz citovaná vzpomínka Františka Frýdy), která byla nucena pod tlakem přesily ustoupit, když způsobila útočníkům ztráty v počtu 3 mrtvých a 1 těžce zraněného. Po soustředění stráže v Chříbské však chyběl dozorce FS Václav Farkač. Ostatní byli v pořádku, jen dozorce Frýda měl prostřelenou služební brašnu. Žádost o pomoc k záchraně kamaráda vojáci odmítli, protože nemají dovoleno jít do prostoru před pevností. Podporučík, velitel tanku, rovněž marně volal na velitelství a prosil o povolení k výjezdu. O Farkačově osudu již nikdo nic nezjistil, a tak byl za několik dní prohlášen za mrtvého.

Pohlednice se snímkem nemocnice v lužické Žitavě s razítkem odeslání 5.X.1938 vyrazila však truchlící rodině Farkačových dech svým strohým a přece šťastným sdělením: "Ležím v žitavské nemocnici v Sasku. Jsem střelen do břicha. Pozdrav zasílá Vašek."

Ano, Václav Farkač žil! Při vyskakování z kabiny auta byl zasažen střelou a zůstal ležet na silnici. Ordneři ho chtěli dobít, ale jeho znalost němčiny a hrdé chování zapůsobily na přítomného německého důstojníka (!), který ho z rukou krvežíznivých henleinovců nechal převézt do varnsdorfské nemocnice, kde ho však sudetští lékaři odmítli přijmout. Zranění bylo vážné a komplikované. Střela ze staré mannlicherovky Václavovi potrhala střeva! Nakonec byl operován v žitavské nemocnici. Domů se vrátil až za několik měsíců s plnovousem, pohublý, v chatrné uniformě s dvaadvaceticentimetrovou pooperační jizvou na břicho a s rozstříleným batohem.⁹⁾

Na hořké okamžiky mnichovské kapitulace na hranicích vzpomínal před lety nám již známý spisovatel a bývalý příslušník finanční stráže František Frýda: "Stěží mohu vyličit náladu, která vládla v pevnostkách na Křížovém buku po kapitulaci. Staří záložníci zuřili nebo bez ostychu plakali. Rozhněvaní vojáci zapálili při ústupu dřevěné obležení stěn, bunkry uvnitř hořely. Mlhou prosakoval pach dýmu...

Vojáci, obtěžkaní vyfasovanými náboji, pomalu odcházeli z hořících pevností a proklínali ty, kdo zavinili naši porážku. My, příslušníci finanční stráže - zbytek SOS - jsme odcházeli poslední. To už jsme dole pod pevnostmi slyšeli rachot německých obrněných vozidel, která se pomalu

přibližovala. I my jsme opouštěli pevnosti se smutkem, který se nedá vyličit. Vždyť jsme ztráceli naši historickou hranici, která nám byla vším. Byli jsme připraveni bojovat a potupný ústup nás pálil. Vždyť tam nahoře jsme zanechali všechno: domovy, majetek, mnozí tam prožili nejlepší léta svého života. Pevnosti zůstaly opuštěny..."

O ztrátě našeho pohraničí na podzim roku 1938 se často píše jako o kapitulaci republiky bez jediného výstřelu. Není to však zcela pravda. Selhali jen politici, čeští hraničáři a němečtí antifašisté bránili republiku se zbraní v ruce a není jejich vinou, že se na jejich hrdinství a oběti zapomnělo v dobách komunistického režimu a chce se bohužel zapomenout v zájmu sudetoněmecké politické lobby díky vlivné části českých médií a tzv. "společenských elit" českých intelektuálů i dnes...

Poznámky:

Podklady pro tento text autor získal v archivních fondech VHA (především fondy 308, pěší pluk 42, strážní prapor XXII a soubor hlášení Armáda 1938 1. oddělení hl. št. MNO) a SÚA (především Presidium ministerstva 1937 - 1939 a oddělení MV 14 b 1936 - 1940) a také v neposlední řadě v letech 1979 - 1988 při osobních kontaktech s desítkami tehdy ještě žijících příslušníků SOS.

1. SÚA Praha, Presidium MV, odd. 14b (kart. 5636), Rozkaz k vyhlášení pohotovosti pod heslem "Proved'te Zborov 25" obdrželo velitelství praporu SOS v Liberci ve 23.45 hod. 20. května 1938.

Do té doby probíhaly u praporu SOS jen organizační přípravy, speciální kursy pro jeho kádrové příslušníky, zatímco strážní hraniční službu prováděly jen tzv. prvky SOS (hraniční oddělení finanční stráže a pohraniční četnické stanice) podle běžných norem svých resortních služebních předpisů.

2. Podrobně tyto objekty zachycuje publikace Bedřicha Hamáka a Františka Berana "Šluknovský výběžek" nakl. FORTprint Dvůr Králové z roku 2001 na str. 34-36.

3. Nebojme se používat ani dnes tento terminus technicus! Je dlouhodobě obsahově zcela srozumitelný všem evropským historikům a neměla by nás od něj odrazovat ani mediální hysterie zmanipulovaných mladých českých novinářů a předvolební oportunismus německého spolkového kancléře Schrödera z roku 2002 po té, co si tento léta užívaný termín dovolil veřejně použít i tehdejší předseda české vlády Miloš Zeman.
4. Machek se z henleinovci obsazeného Šluknova vrátil do Prahy 19. října 1938. Předtím mu zde 27. září 1938 henleinovští starostové měst šluknovského okresu předali děkovný dopis. Další okolnosti a důsledky jeho zrady také viz - Jindřich Marek, Zrada ve Šluknově, Průboj Ústí nad Labem 14.7.1979 a V pohraničí klid..., Průboj Ústí nad Labem 8.9.1979.
5. Puškový granátometný nástavec vz. 21 (či 23) s účinným dostřelem 200 metrů dokládají u jednotky SOS nejen vzpomínky několika pamětníků, ale také malé těžko reprodukovatelné amatérské fotografie z pozůstalostí příslušníků FS Josefa Střihavky a Václava Plačka.
6. Podrobněji viz - Jindřich Marek, Příběh staré pohlednice, Průboj Ústí nad Labem 3.11.1979. Statečný hraničář Oldřich Novotný byl v hodnosti respicienta FS 4. března 1946 zavražděn při hraniční strážní službě u Lipové.
7. VHA, f 308 - 194 - 8, negativní svědectví o npor. Holém a slovenských vojácích existují i ve vzpomínkách dalších příslušníků SOS. Konflikt statečného a obětavého vlastence J. Střihavky s opilým škpt. A. Kotlíkem podává podrobně Střihavkovo hlášení, napsané po ústupu z hranic 12. října 1938 ve Mšeně. Kopii hlášení získal autor z pozůstalosti Josefa Střihavky.
8. Václav Chaloupek, Varnsdorfští hrdinové, St. tiskárna Varnsdorf 1945, str. 27
9. Podrobněji viz - Jindřich Marek, Ztracené varty pod Luží, Průboj Ústí nad Labem 13.9.1980

Přílohy:

Příloha č. 1

Charakteristika situace jedné z čet SOS ve Šluknovském výběžku

Délka střežené státní hranice: 19,570 km

Družstvo SOS č. 62 (oddělení FS v Rožanech) - 5,8 km

Družstvo SOS č. 63 (oddělení FS ve Šluknově) - 0,6 km (krytí celního hraničního pásma v druhém sledu)

Družstvo SOS č. 64 (oddělení FS ve Fukově) - 9,5 km (protáhlý obvod Fukovského výběžku)

Družstvo SOS č. 65 (oddělení FS v Království + četnická stanice) - 3,670 km

Stavy čety k 22. září 1938: 64 mužů - 38 příslušníků finanční stráže, 3 četníci z četnické stanice v Království a 23 vojenských posil SOS z řad českých železničářů, poštáků, německých sociálních demokratů a aktivních vojáků p.pl. 42). Vedle osobních zbraní (karabiny vz. 33, pušky vz. 24 a pistole), ručních granátů a 680 kg trhavin pro 4 roznětové hlídky na komunikacích disponovala četa 3 lehkými kulomety vz. 26. Kulomet nemělo jen desetičlenné družstvo SOS, složené pouze z příslušníků finanční stráže z Fukova.

V úseku čety působily ještě četnické stanice ve Šluknově a Království, několikačlenná šluknovská expozitura státní policie, krátce i četnický pohotovostní oddíl a symbolicky vyzbrojení čeští železničáři na šluknovském nádraží (2 pušky na 16 mužů!). S III./42 praporem v rumburské posádce nemohli hraničáři v žádném případě počítat, protože jeho místo mělo být v hlavním pásmu obrany čs. armády v Lužických horách.

Největším problémem bylo telefonní spojení s družstvy SOS, protože telefonní služba v síle jednoho muže byla vždy vysunuta blízko hranic před bojovým stanovištěm družstva! Dalším nepříznivým faktorem byly počty henleinovců v řadách asi 10 700 obyvatel (v drtivé většině - cca 90%! -

nepřátelsky zfanatizovaných) a vzdálenost od linie lehkého opevnění u Křížového buku (cca 22 km vzdušnou čarou!).

Příloha č. 2

Ztráty čs. branných sil ve Šluknovském výběžku (22. září - 1. říjen 1938):

*** PADLÍ:**

1. respicient FS **Jan TEICHMAN** (družstvo SOS č. 76 Varnsdorf VII) - zavražděn 22. září 1938 henleinovcem Stonnerem v Dolním Podluží
2. dozorce FS **Václav KOZEL** (družstvo SOS č. 76 Varnsdorf VII) - zastřelen 22. září 1938 v Dolním Podluží při útoku henleinovců

*** ZRANĚNÍ:**

1. voják děl. pl. 104 **Josef KOČÍ** (družstvo SOS č. 61 Šluknov) - těžce zraněn 22. září 1938 při přepadu bojového stanoviště SOS u Černé brány (průstřely břicha, prsou a ramene)
2. voják děl. pl. 104 **Josef JENÍK** (družstvo SOS č. 61 Šluknov) - zraněn 22. září 1938 při přepadu bojového stanoviště SOS u Černé brány (průstřel kotníku)
3. dozorce FS **Miroslav BERNARD** (družstvo SOS č. 76 Varnsdorf VII) - těžce zraněn 22. září 1938 při útoku henleinovců v Dolním Podluží (průstřel paže a střela v hrudníku)
4. vrchní strážmistr četnictva **Jaroslav JUST** (četnická stanice Lobendava) - těžce zraněn 22. září 1938 při jízdě na motocyklu u Lipové po úmyslném nájezdu nákladního auta henleinovce Webera (zraněná noha a hlava) a odvezen do Německa
5. strážmistr četnictva **Alois PÍBL** (četnická stanice Lobendava) - těžce zraněn 22. září 1938 při jízdě na motocyklu u Lipové

- po úmyslném nájezdu nákladního auta henleinovce Webera (obě nohy zlomené v kyčlích) a odvečen do Německa
6. voják v záloze **Jan PECHA** (družstvo SOS č. 60 Velký Šenov) - postřelen 22. září 1938 u Brtníků (zásah hlavy)
 7. inspektor FS **František PLŠEK** (velitel 1. roty SOS) - lynčován henleinovci 22. září 1938 u Brtníků, známky poranění obličeje nesl po celý život
 8. voják **František CSÉFALVAY** (9./42 rota) - těžce zraněn 22. září 1938 (průstřel břicha) v Rumburku a odvečen do Německa
 9. voják **Stanislav HOUŠKA** (pluk útočné vozby 1) - jako motocyklista utrpěl průstřel stehna 23. září 1938 při útoku asistenčních jednotek čs. armády v úseku Jířetín - Dolní Podluží
 10. voják **Karel KOZÁK** (pluk útočné vozby 1) - postřelen 30. září 1938 u Jánské při služební jízdě jako řidič osobního vozu
 11. voják **Josef ČAPEK** (pěší pluk 2) - postřelen 30. září 1938 u Dolního Podluží při útoku henleinovců na roznětovou hlídku (průstřel paže)
 12. voják **Josef MASLÁK** (3./XXII rota) - postřelen 30. září 1938 u Dolního Podluží při útoku henleinovců na roznětovou hlídku (průstřel nohy)
 13. voják děl.pl. 103 **Ladislav ŠKALOUD** (družstvo SOS Vysoká Lípa) - postřelen 30. září 1938 u Zadních Jetřichovic při přestřelce s německými vojáky a příslušníky SS a SA (průstřel stehna)
 14. dozorce FS **Václav FARKAČ** (družstvo SOS č. 63 Šluknov) - těžce zraněn 1. října 1938 při útoku henleinovců na polní stráž SOS u Chřibské (těžký průstřel břicha) a odvečen do Německa

* ZAJATÍ:

Henleinovci odvekli 22. září 1938 ze Šluknovského výběžku několik stovek zajatců do nacistického Německa. Jen v Magdeburku soustředili z této oblasti 627 zajatců! Šlo o 128 příslušníků finanční stráže, 80 četníků, 7 policistů,

165 českých železničářů, 79 poštáků, 115 německých antifašistů z řad sociálních demokratů a komunistů. Další zajatci se rekrutovali z řad československých vojáků, z nichž ty maďarské národnosti nacisté záhy po Mnichovu propustili.

Tři z příslušníků SOS byli v té době prohlášeni omylem za mrtvé. Jde o dozorce FS Aloise Ambrose (OFS Varnsdorf VII), který zradil, vrchního respicienta Josefa Tomíška (OFS Varnsdorf II), který se ze zajetí vrátil nezraněn, a velitele 1. roty SOS inspektora FS Františka Plška, o kterém rozšířil zprávu o jeho smrti na základě mylné henleinovské informace dr. Machek.

Další četníci, němečtí antifašisté i manželky a rodinní příslušníci českých státních zaměstnanců byli internováni na dalších místech v Německu. České zajatce z Magdeburku nacisté vrátili u Terezína do zbytku republiky 19. října 1938, kde byli mnozí příslušníci SOS vyšetřováni vojenskou prokuraturou za zbabělost a zběhnutí, což byla bohužel především zásluha velitele praporu SOS pplk. Kruliše, který však sám dopoledne 22. září naprosto nedocenil situaci ve výběžku a nepřímou se tak spolupodílel svými rozkazy, byť bez zlého úmyslu, na rychlém rozpadu sestavy SOS. Vedle počátečních rozkazů o setrvání na místě s platným zákazem použití zbraní sem např. patří fakt, že v noci 21. září 1938 hlášenou zprávu o připravovaném přepadu jednotky SOS v Dolní Poustevně ohodnotil prohlášením, že jí nepřikládá význam. Samotný František Kruliš však potom za nacistické okupace položil život v boji s nacisty jako příslušník domácího odboje.

Mnohým hraničářům však z výše uvedené hořké skutečnosti vzniklo celoživotní trauma, které měl autor před lety možnost poznat při rozhovorech s nimi. Proto i k uctění jejich památky vznikl tento text...

(sborník Hraničáři pod Luží '38; 2003)

O autorovi

Autor článku **PaedDr. Jindřich Marek** se narodil v roce 1952 ve Šluknově. Je to historik a publicista s dlouholetou muzejní praxí, který od roku 1990 pracoval jako novinář. Působil v týdeníku Signál, v denících

Lidové noviny, Mladá fronta Dnes a Svobodné slovo, kde mimo jiné pracoval přes rok ve funkci šéfredaktora. Od října 2005 je poradcem předsedy Senátu PČR. Jako aktivní člen Klubu autorů literatury faktu (KALF) se zabývá především osudy českých vojáků za 1. a 2. světové války. Za svou tvorbu v žánru literatury faktu získal několik literárních cen, mj. Prémii Miroslava Ivanova a Cenu Egona Erwina Kische.

Vedle autorství více než 300 historických reportáží, několika odborných studií a autorského podílu na třech televizních dokumentech napsal knihy *Piloti měsíčních perutí* (1992), *Ukradený jeep* (1995), *Jak jsem potkal Kelty* (1996), *Vladaři dračích údolí* (1999 - spolu s O. Brůnou), *Pátou kartu bere smrt* (2000), *Smrt v celním pásmu* (2000), *Vzdušní donkichoti* (2001), *Příběhy starých battledressů* (2001), *Žraloci císaře pána* (2001), *Šeríkový sólokapr* (2002), *Piráti svobody* (2002), *Háchovi melody boys* (2003), *Pod rakouskou vlajkou* (2003), *Hraničářská kalvárie* (2004), *Pod císařskou šibenicí* (2004), *Barikáda z kaštanů* (2005), *Šluknovská zrada* (2006 - spolu s Jaroslavem Benešem) a *Válka v Arktidě* (2006).

Kontakt na autora článku: m.jindrich@seznam.cz

Copyright (c) 2003. Všechna práva vyhrazena.

Lužické a Žitavské hory - <http://www.natur.cuni.cz>
Copyright (c) [Jiří Kühn](#), 1997-2023.